

DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2023.01.243>

JEL classification: I21, I23, I24
UDC: 373

Мар'ян ТРІПАК

кандидат економічних наук,
професор кафедри публічного управління, менеджменту та інклюзивної економіки,
Заслужений працівник освіти України,
ректор,
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут», Україна
E-mail: tmm.75@ukr.net
ORCID ID: 0000-0001-6924-5469

Марина ВОЛОЩУК

викладач,
кафедра соціальної роботи, психології та соціокультурної діяльності імені Т. Сосновської,
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут», Україна
E-mail: marinabormv@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-3600-6792

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА НАУКОВА ПРОБЛЕМАТИКА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ: МІЖНАРОДНЕ ЗАКОНОДАВСТВО, ДОСВІД ЄС ТА УКРАЇНА

АНОТАЦІЯ

Вступ. Дослідження інклюзії, створення та формування інклюзивного освітньо-навчального простору відбувається в дискурсі освітньо-наукових та соціально-економічних парадигм з урахуванням міжнародних прав, свобод та цінностей ЄС. Основою розвитку інклюзивної освіти є людиноцентристська модель, соціальні потреби, а також цінність людських ресурсів і людського капіталу, які закладено в документах та програмах ЄС.

Мета: на основі аналізу досліджень концептуальних особливостей розвитку інклюзивної освіти, міжнародного законодавства та кейсів формування та розвитку інклюзивної освіти, виявити практичну цінність та розробити рекомендації щодо розвитку інклюзивних інституцій у дискурсі розвитку міжнародного права та міжнародної економіки, кейсів міжнародних інституцій, а також у контексті економічної ефективності збереження людського капіталу.

Методологія. У дослідженні використано методи, аналізу, синтезу, вибірки та математичних обчислень ефективності розвитку людського капіталу в умовах інклюзії.

Результати. В контексті розвитку інклюзивної освіти та інклюзивного навчання проаналізовано розробки науково-обґрунтованих теоретико-практичних ресурсів для навчання і викладання, в яких основний фокус спрямований на розвиток інклюзивного освітнього простору у дискурсі міжнародних кейсів та ініціатив. Виявлено соціально-економічні та фінансово-психологічні механізми соціалізації інклюзивних закладів фахової передвищої та вищої освіти загальнодержавного значення, що є процесом активної, отже, вибіркової, узгодженої з системою власних потреб і цінностей у сфері економіки, інтеріоризації економічних суспільних цінностей, процес активного залучення студента як індивідуума у систему навчально-наукових та соціально-економічних відносин.

Ключові слова: заклад вищої освіти; інклюзія; інституція; економічний і соціальний добробут; концептуалізація; міжнародне право; молоді люди з інвалідністю; освітній простір.

© Мар'ян Тріпак, Марина Волощук, 2023

Отримано: 27.02.2023 р.

Рекомендовано до друку: 11.03.2023 р.

Опубліковано: 29.03.2023 р.

Ця стаття розповсюджується на умовах ліцензії Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0, яка дозволяє необмежене повторне використання, розповсюдження та відтворення на будь-якому носії, за умови правильного цитування оригінальної роботи.

Як цитувати:

Тріпак М., Волощук М. Концептуалізація та соціально-економічна наукова проблематика інклюзивної освіти: міжнародне законодавство, досвід ЄС та Україна. *Економічний аналіз*. 2023. Том 33. № 1. С. 243-251. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2023.01.243>

Вступ

В системі дослідження інклюзивної освіти і навчання спостерігається розвиток освітньо-наукових та соціально-економічних парадигм в контексті міжнародних прав, свобод та цінностей ЄС. Серед важливих, пріоритетних та світоглядних парадигм розвитку вказаних цінностей є розвиток інклюзивної освіти, в яких основою є людиноцентриська модель, соціальні потреби, а також цінність людських ресурсів та людського капіталу, які закладено в документах та програмах ЄС.

Наукові дослідження у сфері інклюзії опираються на міжнародну базу законодавчих документів, фокус яких спрямований на захист прав осіб з інвалідністю, розвиток освіти, створення належного простору для якісної освіти та комунікації усіх членів суспільства, впровадження кращих практик підготовки молодих людей з інвалідністю на ринку праці. Саме інклюзивна освіта займає чільне місце у розвитку усіх сфер суспільства, завдяки якій зменшується тиск на ринку праці, забезпечуючи сталість соціально-економічних взаємовідносин, гнучкості та соціальної відповідальності і згуртованості у суспільстві на рівні інституцій та взаємодії усіх членів суспільства.

Мета статті

Мета статті – на основі аналізу досліджень концептуальних особливостей розвитку інклюзивної освіти, міжнародного законодавства та кейсів формування та розвитку інклюзивної освіти, виявити практичну цінність та розробити рекомендації щодо розвитку інклюзивних інституцій у дискурсі розвитку міжнародного права та міжнародної економіки, кейсів міжнародних інституцій, а також у контексті економічної ефективності збереження людського капіталу.

Виклад основного матеріалу

В Україні пріоритетними напрямками розвитку інклюзивної освіти є: забезпечення якісної освіти для осіб з особливими освітніми потребами відповідно до їх потреб, можливостей та інтересів; підвищення якості інклюзивного навчання; забезпечення якісних та доступних послуг інклюзивно-ресурсних центрів; збільшення чисельності асистентів

вихователя для закладів дошкільної освіти, асистентів вчителя для закладів загальної середньої; збільшення частки закладів освіти, де організовано інклюзивне навчання; розбудова сучасного, безпечного, інклюзивного й комфортного освітнього середовища в закладах освіти; створення нового освітнього простору в закладах загальної середньої освіти (ЗСО) відповідно до принципів мотивувального та креативного дизайну, технологічності та інклюзивності; організація системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників різних рівнів освіти щодо роботи з дітьми з ООП [13].

Науковці звертають увагу на питання щодо навчання осіб з інвалідністю, в яких надається увага таким питанням як використання засобів інформаційно-комунікативних технологій в інклюзивній освіті, як перспективи ІКТ використання для підвищення якості інклюзивної освіти [5], оскільки, на думку науковців саме ІКТ розкривають нові можливості для отримання якісної освіти та «гармонізації відносин людей між собою та з суспільством в цілому», та мають першочергове значення для осіб з інвалідністю адже, серед розмаїття «інклюзивних стратегій ІКТ виявляються найбільш оптимальним інструментом, який дозволяє розвинути цілісне бачення світу та реалізовувати індивідуальний потенціал громадянина інформаційного суспільства» [5, с. 143]. Таким чином, науковці звертають увагу на реалізацію права на освіту та повноцінну життєдіяльність здобувачів освіти з інвалідністю в сучасному інформаційному суспільстві.

У дискурсі порівняння розвитку демократичного європейського рівня інклюзивної освіти, науковці звертають увагу на дослідження кейсів міжнародного досвіду. Зокрема, вивчення інклюзивної освіти досліджується в різних видах локацій – провінційному та міському. Так, С. Петерс (S. Peters), М. Янукайна (M. Jahnukainen), Х. Тауел (H. Towle), у своїх роботах пропонують порівняльну характеристику спеціальних освітніх послуг провінцій і політики Канади; У. Гедуард (W. Hedward), Дж. Ендрюз (J. Andrews), Дж. Лупарт (J. Lupart), М. Орланскі (M. Orlansky) – виділяють етапи історичного розвитку; в роботах Дж. Герман

(J. Herman) аналізуються особливості системи фінансування спеціальних освітніх послуг провінцій Онтаріо, Альберта, Британська Колумбія.

У дискурсі робіт іноземних та українських науковців з дослідження впровадження інклюзивної освіти варто відзначити ключові складові та умови створення освіти: Канада доводить, що успішне впровадження інклюзії не лише можлива, а й реалізовувана, дозволяє надавати якісну освіту; розробляючи основні закони у сфері права людини, Канада враховує громадську думку, підтримує діалог з іншими урядовими відомствами та неурядовими організаціями, закордонними партнерами та ін.

Уряд Канади інтенсивно вивчає проблеми і основні питання інклюзивної освіти через стурбованість про майбутнє держави, а також розуміння того, що економічний і соціальний добробут Канади наразі залежить від інвестицій у дітей, від забезпечення можливостей для повного розкриття потенціалу кожної дитини [23]. На думку Т. І. Боднар, саме забезпечення таких умов як ставлення до людини як до вищої цінності, створення низки комісій із вивчення проблем розвитку інклюзивної освіти, активністю «прибічників розбудови гуманного суспільства», опублікування звітів і розробка принципів «продуктивного законодавства» [1, с. 53]. Для успішної реалізації та успішного втілення інклюзивної освіти в Україні, на думку Т. І. Боднар, «потрібно подолати соціально-психологічні бар'єри на шляху до інклюзії», інклюзія можлива і реальна «в разі переформатування соціальних цінностей» [1, с. 53].

В контексті розвитку інклюзивної освіти та інклюзивного навчання створено ряд розробок та науково-обґрунтованих теоретико-практичних ресурсів для навчання і викладання, в яких основний фокус спрямований на розвиток інклюзивного навчального та доступного архітектурного середовища в дошкільних закладах освіти та у школах, створена концепція та успішно розвивається поняття Нова українська школа - ключова реформа Міністерства освіти і науки. Головна мета – створити школу, в якій буде приємно навчатись і яка даватиме учням не тільки знання, як це відбувається зараз, а й уміння застосовувати їх у повсякденному житті.

НУШ – це школа, до якої приємно ходити учням. Тут прислухаються до їхньої думки, вчать критично мислити, не бояться висловлювати власну думку та бути відповідальними громадянами. Водночас батькам теж подобається відвідувати цю школу, адже тут панують співпраця та взаєморозуміння [13].

Останнє десятиліття створюється та поширюється комплекс навчально-методичних матеріалів для створення сприятливих умов для взаємодії учасників освітнього процесу в закладах освіти: Основи інклюзивної освіти. Навчально-методичний посібник [21]; Інклюзивна освіта в Україні: шляхи від теорії до практики [7]; Навчально-методичний посібник «Інклюзивне навчання у закладах загальної середньої освіти: керівництво для тренера» [15]; Інклюзивна освіта від А до Я: poradnik для педагогів і батьків [6] та ін.

Однак питанням розвитку інклюзії, інклюзивної освіти та навчання в системі діяльності закладів фахової передвищої та вищої освіти, підготовки майбутніх фахівців, осіб з інвалідністю приділяється надзвичайно мало уваги та є мало вивченим.

Питання інклюзивного навчання в закладах фахової передвищої та вищої освіти зараз є актуальним, адже інклюзія це певна освітня технологія, якою передбачено навчати та виховувати дітей та осіб з особливими освітніми потребами, створюючи умови для забезпечення максимальної ефективності освітнього процесу.

Професійне навчання молодих людей з особливими потребами – найбільш ефективний механізм підвищення їх соціального статусу і захищеності, а для суспільства – це зниження напруженості на ринку праці. Так, за даними Державної служби зайнятості, у 2018 р. професійне навчання пройшли 4 013 осіб. Цей показник практично не змінювався протягом декількох років: у 2017 р. він становив 4 016 осіб, у 2016 – 3 941 [16]. Загальна кількість осіб з інвалідністю, які могли б бути працевлаштовані, залишається більшою, порівняно з 2017 р., рекомендації з працевлаштування були видані 303 546 особам з інвалідністю; 145 279 осіб перебували на обліку в МСЕК і потребували професійної реабілітації, а кількість осіб, які пройшли професійну реабілітацію і були працевлаштовані, становила лише чверть від

цієї чисельності [16, с. 286]. Дана ситуація складається в результаті фінансової підтримки держави.

Однак в професійному навчанні та соціалізації молодого спеціаліста в системі суспільства виникають бар'єри. Так, в країні досі існує обмежений перелік професій, який пропонує держава та частково враховує індивідуальні особливості людини, здібності, таланти; адаптація до потреб ринку з запізненням; значна частина цих професій низькооплачувана; недостатнє забезпечення осіб з особливими освітніми потребами необхідними засобами, нерозвинута інфраструктура, а також неефективна робота з підприємства щодо вдосконалення сприятливих умов праці, облаштування робочого місця для потреб осіб з інвалідністю.

За даними МОН України у 2020/2021 н. р. в 708 закладах професійної (професійно-технічної) освіти навчалися 4 223 учнів. Обсяги субвенції на надання підтримки особам із особливими освітніми потребами становили: 2017 р. – 209,46 млн грн; 2021 р. – 504,4 млн грн. [13].

Наукові дослідження українських науковців Ю. В. Богінської, О. В. Глузман, О. М. Дікової-Фаворської, Т. В. Пічугіної, А. Г. Шевцова та ін. присвячені особливостям інтегрованого та інклюзивного навчання. До пріоритетних напрямків досліджень інклюзивного навчання в закладах вищої освіти є наступні питання: професійна орієнтація з визначенням індивідуальних здібностей та оволодіння професією, прагнення до навчання [2; 14]; забезпечення рівного доступу молоді з особливими освітніми потребами до освітнього простору закладів вищої освіти та рекомендації щодо формування позитивної громадської думки щодо доцільності сумісного навчання студентів без порушення здоров'я зі студентами з особливими освітніми потребами, розробка навчально-методичних матеріалів, впровадження до освітнього процесу методик, педагогічних технологій тощо [3].

На думку дослідників в Україні інклюзивна освіта перебуває на початковій стадії розвитку, а дослідження, зважаючи на наявність достатньої нормативно-правової бази для впровадження інклюзивного навчання,

спрямована переважно на теоретичні аспекти інклюзії в системі вищої освіти [22].

Гармонізація українського Законодавства щодо потреб осіб з інвалідністю відповідно до міжнародних норм і стандартів, зокрема до стандартів Конвенції ООН про права людей з інвалідністю, є важливою умовою забезпечення їх прав і свобод.

Соціально-економічні та фінансово-психологічні механізми соціалізації інклюзивних закладів фахової передвищої та вищої освіти загальнодержавного значення є процесом активної, отже, вибіркової, узгодженої з системою власних потреб і цінностей у сфері економіки, інтеріоризації економічних суспільних цінностей, процес активного залучення студента як індивідуума у систему навчально-наукових та соціально-економічних відносин. Такий ракурс розгляду дає можливість розуміти особистість як суб'єкт соціально-економічних відносин, тобто творця системи власних економіко-психологічних якостей держави і відповідної державної інституції зокрема. Становлення суб'єкта соціуму як суб'єкта економічної соціалізації є процесом системним. Його системотвірним чинником доцільно розглядати економічну суб'єктність особистості, основним показником якої є система соціально-економічних та економіко-психологічних якостей, завдяки яким суб'єкт соціуму в умовах інклюзії ефективно вибудовує відносини з іншими суб'єктами економіки.

Соціалізація є однією з центральних та пріоритетних проблем соціальної психології. Наразі суспільство в умовах сучасних трансформацій, переходу українського суспільства до ринкових соціально-економічних відносин, ця проблема у площині економічної психології ідентифікується у не менш актуальну проблему економічної соціалізації. Інклюзивна соціалізація – це багатогранний процес адаптації суб'єкта соціуму з особливими освітніми потребами досвіду життя в суспільстві, засвоєння системи соціальних зв'язків, комунікації і взаємовідносин. У процесі соціалізації формується система цінностей, орієнтацій особистості здобувача освіти, навиків соціально-економічних форм і методів поведінки суб'єкта соціуму і ефективної

взаємодії між собою.

Соціалізація студента закладу фахової передвищої та вищої освіти передбачає участь молодшої людини в засвоєнні культури людських взаємовідносин у суспільстві, соціальних норм та ролей. У процесі соціалізації студент пізнає соціальну дійсність, оволодіває практичними навиками взаємодії з іншими суб'єктами, які виконують різні соціальні функції державної установи. Під час аналізу наукової літератури було виявлено, що процес соціалізації розглядається фахівцями з позиції двох підходів. Прихильники суб'єкт-об'єктного підходу (Е. Дюркгейм, Алан Р. Маршал, Т. Парсонс, Г. Террі Пейдж, Дж. Б. Томас) вважають, що соціалізація – це процес освоєння дій очікуваної поведінки у відносинах сім'ї та суспільства. При цьому пріоритетними є цілі соціальної адаптації та пристосування до соціального середовища. Представники суб'єкт-суб'єктного підходу (У. Бронфенбреннер, Ф. Знанецький, І. С. Кон, Дж. Коулмен, Ч. Х. Кулі, Дж. Г. Мід, І. Таллмен, У. І. Томас та ін.) акцентують увагу на активній, свідомій і творчій ролі людини у процесі соціалізації при функціонуванні своїх взаємовідносин з навколишнім середовищем.

Студент з інвалідністю – це молода людина, яка різко потребує послуг реабілітації, т. ч., і в період здобуття ним вищої освіти. Інклюзивний заклад вищої освіти упродовж всього терміну навчання здійснює комплексну реабілітацію студента з інвалідністю: професійну (освітню) реабілітацію є, хоч і пріоритетною, але лише невід'ємною її складовою. В цьому і полягає основна відмінність та особливість спеціального закладу вищої освіти.

Особливо важливим для здійснення завдань комплексної реабілітації студентів з інвалідністю є створення безбар'єрного доступу до усіх приміщень соціальної інфраструктури, а також забезпечення закладу освіти необхідними технічними засобами: засобами пересування (крісло колісне, палиці, ходунки, поручні, милиці), спеціальними засобами для орієнтування та обміну інформацією (диктофон, мобільний телефон для письмового спілкування), спеціальними засобами для самообслуговування (наколінники, наліктники, подушки протипролежні), спеціальними засобами для догляду, особистої гігієни (крісло спеціальне, сидіння на унітаз, сидіння–

надставка на унітаз, підставки для ванни, умивальників), спеціальними засобами для освіти (ресурси сайту дистанційної освіти, мультимедійна техніка, копіювальні прилади, системи підсилення звуку, диктофони, ноутбуки), спеціальним фізкультурно–спортивним обладнанням (кардіотренажери, силові тренажери, додаткові засоби для розвитку якостей).

Однією з особливостей Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти «Кам'нець-Подільський державний інститут» є те, що він функціонує завдяки державі та її підтримці з Державного бюджету України.

Сама структура фінансування відображає стабільність зростання надходження коштів. Загальний обсяг фінансування в кожному наступному звітному році зростає. Так, щороку, в порівнянні з 2014 роком, обсяг фінансування збільшено відповідно на 23,4%; 43,6%; 73,2 %.

Також, спостерігається щорічний ріст обсягу фінансування в порівнянні з кожним попереднім роком. Збільшення обсягів фінансування оцінюється позитивно оскільки, перш за все, свідчить про збільшення обсягів діяльності Коледжу та зростання його значення в загальній сукупності навчальних закладів по Україні.

Сьогодні конкуренція на ринку освітніх послуг, демографічна та соціально–економічна ситуації загострили проблему інклюзивної освіти та створення позитивного іміджу вищих навчальних закладів в тому числі навчально–реабілітаційних, як у глобальному, так і національному освітньому просторі. Вища освіта є визначальними чинниками людського розвитку у сучасному глобалізованому світі.

В Україні інклюзивна освіта є своєрідною новизною і в той же час вимогою не лише часу, а й з моменту ратифікації Конвенції ООН про права інвалідів – одним із міжнародних зобов'язань держави. ЮНЕСКО розглядає інклюзію як динамічний процес, який полягає в позитивному ставленні до різноманітності студентів у навчальному середовищі, сприйнятті індивідуальних особливостей розвитку не як проблеми, а як можливостей для розвитку. Тому рух у напрямі інклюзії – це не тільки технічна або організаційна зміна, але і певна філософія в освіті.

Окрім зазначених позитивних моментів розвитку інклюзивної освіти в системі

діяльності українських ЗВО науковцями відстоюється думка щодо архаїчності у концептуальних особливостях обґрунтування інклюзивної освіти. Так, серед недоліків є: 1) брак наріжних для інклюзивного процесу понять; 2) нерозкритий зміст понять; 3) поняття з викривленим (або суперечливим) щодо міжнародних норм змістом [10, с. 191].

На думку дослідників, особливості нормативно-правового забезпечення інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами відтворюють «недостатнє розуміння суті інклюзії, брак орієнтирів на міждисциплінарну взаємодію команди супроводу і партнерство з батьками, брак розуміння», які умови потрібно створювати для дітей та осіб з ООП та усіх дітей та осіб інклюзивного освітнього середовища; ігнорування інклюзивних технологій, обмеження освітнього процесу дітей з ООП лише навчальною діяльністю [10, с. 195].

Висновки та пропозиції щодо подальших досліджень

На нашу думку розвиток системи інклюзивної освіти та усіх її інституційних структур, як і суспільства у історичному дискурсі має поступальний характер, формується та фокусується на освітньо-навчальному та освітньо-науковому концептуальному розумінні інклюзивної освіти та інклюзивного навчання. Сьогодні триває підготовчий етап для розвитку європейського фрейму інклюзивної

освіти та суспільства й створюються передумови до трансформаційних етапів переходу до соціально-економічних та соціально-фінансових парадигм для розвитку гнучкого ринку праці для осіб з інвалідністю, їх професійної підготовки та розвитку освітньо-наукової та навчально-виробничої платформи з метою соціалізації та взаємодії з суспільством, працевлаштування молодих людей з інвалідністю. Так, в рамках відновлення країни у післявоєнний період слід звернути увагу на взаємодію ЗВО з підприємницькими організаціями та створення виробничих наукових платформ для надання освітньо-професійних послуг, які спрямовані на формування загальних та спеціальних компетенцій для фахівців та осіб, діяльність яких спрямована на комунікацію та взаємодію з особами з інвалідністю; формування навчально-виробничої, реабілітаційної та господарської платформи для слухачів і здобувачів освіти для оздоровлення та реабілітації учасників бойових дій, здобувачів вищої та фахової передвищої освіти, учнів загальноосвітніх шкіл та молоді з особливими потребами.

Створення хабів освітньо-виробничих для розвитку професійної фахової передвищої та вищої освіти є одним з пріоритетними в створенні інклюзивного освітнього середовища та освітньо-наукового розвитку інклюзивних інституцій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондар Т. І. Тенденції розвитку інклюзивної освіти в Канаді: законодавчий аспект. *Науковий вісник Ужгородського університету*. серія: «Педагогіка. Соціальна робота». 2016. Випуск 1 (38). С. 51-54.
2. Глузман О. В., Щеколюдкін В. Ф., Подобєдова Т. Ю., Чуєва О. О. Навчання людей з особливими потребами у вищій школі. Сімферополь. Ялта, 2006. 20 с.
3. Дікова-Фаворська О. М. Креативний метод освіти осіб з обмеженими функціональними обмеженнями здоров'я. *Сучасні суспільні проблеми у вимірі соціології управління* : збірник наукових праць ДонДУУ: «Соціологія державного управління». Серія: Спеціальні та галузеві соціології. Донецьк : ДонДУУ, 2009. Т. X, Вип. 116. 324 с.
4. Загальна декларація прав людини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text
5. Запороженко Ю. Г. Використання засобів ІКТ для підвищення якості інклюзивної освіти. *Інформаційні технології в освіті*. 2013. No 15. С. 138-145.
6. Заєркова Н. В., Трейтєк А. О. Інклюзивна освіта від А до Я: poradnik для педагогів і батьків. Київ, 2016. 68 с.
7. Айдарова Л. Г. Інклюзивна освіта в Україні: шляхи від теорії до практики : реком. бібліогр. покажч. / Харк. нац. пед. ун-т імені Г. С. Сковороди, наукова бібліотека ; уклад.; відп. ред. О. Г. Коробкіна. Харків : ХНПУ, 2017. 57 с.
8. Конвенція з подолання дискримінації в освіті (прийнята 14 грудня 1960 року Генеральною конференцією Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_174#Text

9. Конвенція про права осіб з інвалідністю. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text
10. Мартинчук О. В., Скрипник Т. В. Потреба у концептуалізації понять інклюзивної освіти в Україні як виклик сьогодення. *Актуальні питання корекційної освіти*. С. 186-197. URL : https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/32813/6/O_Martynchuk_T_Skrypnyk_APKO_16_1_2020.pdf
11. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text
12. Міжнародній конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_105#Text
13. Міністерство освіти і науки України. Статистичні дані. URL : <https://mon.gov.ua/ua/osvita/inklyuzivne-navchannya/statistichni-dani>
14. Міщик Л.І. Соціально-педагогічна діяльність ВНЗ як умова адаптації студентів з особливими потребами у соціалізації / Л.І. Міщик, М.О. Гладиш. *Вісник Черкаського університету : збірник наукових статей*. Серія: Педагогічні науки. Черкаси : Вид-во ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2008. Вип. 122. – 161 с
15. Навчально-методичний посібник «Інклюзивне навчання у закладах загальної середньої освіти: керівництво для тренера». Київ, 2018 рік. С. 174. URL: https://drive.google.com/file/d/1Qz7eaHf8XYapXhXy1K9ND_MB6QP-w6pd/view
16. Надання Державною службою зайнятості соціальних послуг особам з інвалідністю у 2018 році. URL: <https://www.dcz.gov.ua/analitics/69> (дата звернення: 20.02.2019).
17. Оверчук В.А. Професійне навчання осіб з інвалідністю в Україні: реалії та можливості. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. Випуск 2 (19) 2019. С. 283-288.
18. Колупаєва А. А. Основи інклюзивної освіти: навчально-методичний посібник. К: «А. С. К.», 2012. 308 с.
19. Про заходи щодо розв'язання актуальних проблем осіб з обмеженими фізичними можливостями / Указ Президента України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua>.
20. Саламанська декларація та рамки дій щодо освіти осіб з особливими освітніми потребами, прийнята Всесвітньою конференцією щодо освіти осіб з особливими освітніми потребами: доступ і якість. Саламанка, Іспанія, 7-10 червня 1994 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-94#Text.
21. Колупаєва А. А., Найда Ю. М., Софій Н. З. Концептуальні аспекти інклюзивної освіти. *Інклюзивна школа: особливості організації та управління: навчально-методичний посібник*. Київ: 2007. 128 с.
22. Чайковський М. Вітчизняний досвід інтегрованого та інклюзивного навчання у системі вищої освіти. *Людинознавчі студії*. Серія «Педагогіка». Випуск 1/33 (2015). С. 227-232.
23. Children's Rights: Right In Principle, Right In Practice / Canadian Coalition for the Right of Children. URL: <http://rightsofchildren.ca/wp-content/uploads/2016/01/CCRC-report-on-rights-of-children-in-Canada.pdf>.
24. The European Pillar of Social Rights. URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/economy-works-people/jobs-growth-and-investment/european-pillar-social-rights/european-pillar-social-rights-20-principles_en
25. Unicef for every child. Inclusive education. URL: <https://www.unicef.org/education/inclusive-education>.

REFERENCES

1. Bondar, T. I. (2016). Development trends of inclusive education in Canada: legislative aspect. *Scientific Bulletin of Uzhhorod University. series: "Pedagogy. Social work"*, 1 (38), 51-54.
2. Gluzman, O. V., Shchekolodkin, V. F., Podobedova, T. Yu., and Chueva, O. O. (2006). *Education of people with special needs in higher education*. Simferopol. Yalta.
3. Dikova-Favorska, O. M. (2009). Creative method of education of persons with limited functional health limitations. *Modern social problems in the dimension of the sociology of management: a collection of scientific works of DonSUU: "Sociology of state management"*. Series: *Special and sectoral sociologies*, 116, 324.
4. Universal Declaration of Human Rights. (n.d.). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text
5. Zaporozhchenko, Y. G. (2013). Using ICT tools to improve the quality of inclusive education. *Information technologies in education*, 15, 138-145.
6. Zayerkova, N. V., and Treytyak, A. O. (2016). *Inclusive education from A to Z: a guide for teachers and parents*. Kyiv.
7. Aidarova, L. G. (2017). *Inclusive education in Ukraine: ways from theory to practice: recom. bibliography show*. Kharkiv: KhNPU.
8. The Convention on the Elimination of Discrimination in Education (adopted on December 14, 1960 by the General Conference of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_174#Text.
9. Convention on the Rights of Persons with Disabilities. (n.d.). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text.

10. Martynchuk, O. V., and Skrypnyk, T. V. (2020). The need to conceptualize concepts of inclusive education in Ukraine as a challenge today. *Current issues of correctional education*, 186-197. https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/32813/6/O_Martynchuk_T_Skrypnyk_APKO_16_1_2020.pdf.
11. *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text.
12. *The International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination*. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_105#Text.
13. Ministry of Education and Science of Ukraine. Statistics. <https://mon.gov.ua/ua/osvita/inklyuzivne-navchannya/statistichni-dani>.
14. Mishchuk, L. I., and Hladysh, M. O. (2008). Social and pedagogical activities of universities as a condition for adaptation of students with special needs in socialization. *Bulletin of the Cherkasy University*, 122, 161.
15. Educational and methodological manual "Inclusive education in institutions of general secondary education: a guide for the trainer." (2018). Kyiv. https://drive.google.com/file/d/1Qz7eaHf8XYapXhXy1K9HD_MB6QP-w6pd/view.
16. *Provision of social services to persons with disabilities by the State Employment Service in 2018*. (2019). <https://www.dcz.gov.ua/analytics/69>.
17. Overchuk, V. A. (2019). Vocational training of persons with disabilities in Ukraine: realities and opportunities. *Eastern Europe: Economy, Business and Management*, 2 (19), 283-288.
18. Kolupaeva, A. A. (2012). *Fundamentals of inclusive education: educational and methodological manual*. Kyiv: "A. S. K."
19. *On measures to solve current problems of persons with physical disabilities*. Decree of the President of Ukraine. (n.d.). <http://zakon4.rada.gov.ua>.
20. Salamanca Declaration and Framework for Action on Special Educational Needs Education, adopted by the World Conference on Special Educational Needs Education: Access and Quality. Salamanca, Spain, June 7-10, 1994. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-94#Text.
21. Kolupaeva, A. A., Naida, Yu. M., and Sofiy, N. Z. (2007). *Conceptual aspects of inclusive education. Inclusive school: features of organization and management: educational and methodological manual*. Kyiv.
22. Tchaikovsky, M. (2015). Domestic experience of integrated and inclusive education in the system of higher education. *Humanities studies. "Pedagogy" series*, 1/33, 227-232.
23. Children's Rights: Right In Principle, Right In Practice / Canadian Coalition for the Rights of Children. <http://rightsofchildren.ca/wp-content/uploads/2016/01/CCRC-report-on-rights-of-children-in-Canada.pdf>.
24. The European Pillar of Social Rights. https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/economy-works-people/jobs-growth-and-investment/european-pillar-social-rights/european-pillar-social-rights-20-principles_en
25. UNICEF for every child. Inclusive education. <https://www.unicef.org/education/inclusive-education>.

Marian Tripak, PhD in Economics, Associate Professor, Professor of the Department of Public Administration, Management and Inclusive Economics, Honoured Education Worker of Ukraine, Rector, Educational and Rehabilitation Institution of Higher Education "Kamianets-Podilskyi State Institute", Ukraine

Maryna Voloshchuk, Lecturer, Department of Social work, Psychology and Socio-Cultural Activity named after T. Sosnovska, Educational and Rehabilitation Institution of Higher Education "Kamianets-Podilskyi State Institute", Ukraine

CONCEPTUALIZATION AND SOCIO-ECONOMIC SCIENTIFIC PROBLEMS OF INCLUSIVE EDUCATION: INTERNATIONAL LEGISLATION, EXPERIENCE OF EU AND UKRAINE

Abstract

Introduction. The research of inclusion, development and formation of inclusive educational and training environment take place in the discourse of education and scientific, socio-economic paradigms, taking into account the international rights, freedoms and values of EU. The basis of the inclusive education development is the human-centered model, social needs, and also value of human resources and human capital, which are laid down in the EU documents and programs.

The purpose: on the basis of on the basis of the analysis of studies of the conceptual features of the development of inclusive education, international legislation and cases of the formation and development of inclusive education, identify practical value and develop recommendations for the development of inclusive institutions in the discourse of the development of international law and international economy, cases of international institutions, as well as in the context of the economic efficiency of preservation human capital.

Methods. The methods of analysis, synthesis, sampling and mathematical calculations of the development effectiveness of human capital in conditions of inclusion were used in the study.

The results.

In the context of the inclusive education, inclusive learning, scientifically based theoretical and practical resources for learning and teaching development, in which the main focus is aimed at the development of inclusive educational environment in the discourse of international cases and initiatives, are analyzed.

Socio-economic and financial-psychological mechanisms of inclusive institutions of professional pre-higher and higher education of national importance socialization are revealed, which is a process of active, therefore selective, coordinated with the system of own needs and values in the field of economy, internalization of economic social values, the process of active involvement of the student as of an individual into the system of educational and scientific and socio-economic relations.

Keywords: higher educational institution; inclusion; institution; economic and social welfare; conceptualization; international law; youth with disabilities; educational environment.

Cite as: Tripak, M., and Voloshchuk, M. (2023). Conceptualization and socio-economic scientific problems of inclusive education: international legislation, experience of EU and Ukraine. *Economic analysis*, 33 (1), 243-251.
DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2023.01.243>